

This is a pre-print version of 'Caers B.J.M. (2019), *Ondertussen in het hertogdom Brabant: een Brabander, een Hollander en een keizerskroon*, *Madoc. Tijdschrift over de Middeleeuwen* 33(4): 206-210.' <https://verloren.nl/tijdschriften/madoc>

Ondertussen in het hertogdom Brabant: een Brabander, een Hollander en een keizerskroon

Nederlanders en Belgen hebben over elkaar nogal wat vastgeroeste ideeën, die soms een dankbaar gespreksonderwerp vormen, bijvoorbeeld op congressen en studiedagen. Wanneer de aanwezigen tijdens koffie- en lunchpauzes over de hoogwetenschappelijke inhoud van de dag wat zijn uitgepraat, gaat het vanzelfsprekend al snel over de catering. En steeds keert de overtuiging terug dat die in het noorden bepaald minder copieus zou zijn dan in het zuiden. Terwijl de Belgen met stijgende verbazing toekijken hoe de Nederlanders hun zacht bolletje (voor de Belgen heet dat een *pistolet*) met komijnekaas doorspoelen met karnemelk, speuren ze zelf tevergeefs naar een glaasje witte wijn om de lunch in stijl af te sluiten. Of nog: de Belg is het gewend om uitgebreid te lunchen of te dineren, terwijl de Nederlander allang weer aan het werk is gegaan.

In deze verschillen zit beslist een kern van waarheid, maar zoals steeds is het in de praktijk veel diffuser en genuanceerder dan de clichés doen uitschijnen. Daarbij is catering een relatief onschuldig gegeven, maar de beeldvorming durft al snel om te slaan naar iets moeilijk vatbaars als 'volksaard'. Dieper liggend is bijvoorbeeld de overtuiging dat Belgen voorzichtiger, terughoudender en bescheidener zouden zijn dan Nederlanders, die zomaar luidop zeggen wat ze willen en daar voluit voor gaan. De Belg houdt ondertussen zijn mening voor zich, zo is het idee, en probeert op omfloerste manier toch zijn zin te krijgen. Als Belg die nu al enkele jaren in Nederland werkt, ondervind ik aan den lijve hoe ook in de vermeend weldenkende academische wereld, mensen toch relatief vaak terugvallen op oude clichés. Al vaak kreeg ik te horen hoe iets wat ik deed of zei erg 'on-Belgisch' was, omdat het toevallig niet strookte met de verwachting dat Belgen terughoudend, bescheiden en voorzichtig zijn. Omgekeerd denken Belgen dan weer dat alle Nederlanders ambitieus, brutaal en luidruchtig zijn, terwijl iedereen ook wel Nederlanders kent die helemaal niet stroken met dat beeld.

hier Afb. 1

Voor wie met de bril van de 'volksaard' bladert door het Brusselse geïllustreerde handschrift van de *Brabantsche yeesten* (Brussel, KBR, hs. IV 684) zal de verleiding groot zijn om in één bepaalde episode de weerspiegeling te zien van de tegenstelling tussen de bescheiden Belg en de ambitieuze Nederlander. In 1247 werd aan de Brabantse hertog Hendrik II de koningskroon van het Duitse Rijk aangeboden, maar hij bedankte voor de eer. Als plaatsvervanger suggereerde de hertog een volle neef van hem, de Hollandse graaf Willem II van Holland, die vervolgens nog in hetzelfde jaar tot Roomskoning werd uitgeroepen. Deze episode is prachtig afgebeeld in twee opeenvolgende miniaturen. In de eerste knielen drie gezanten van de paus voor hertog Hendrik II om hem de koningskroon van het Duitse Rijk aan te bieden. Hendrik lijkt wat geschrokken en heft afwerend de handen, geflankeerd door twee adviseurs waarvan een hem de weigering lijkt in de fluisteren. Direct daarna volgt de kroning van Willem II, door de bisschoppen van Keulen en Trier. Op het gezicht van de Hollandse graaf staat een zuinige glimlach die je met wat slechte wil zelfvoldaan zou kunnen noemen, terwijl een adviseur in een weelderige mantel al lijkt te voorvoelen wat Willem de komende jaren te gebeuren staat.

hier Afb. 2

De nieuwbakken Roomskoning moest immers onmiddellijk aan de bak om zijn gezag te vestigen in het Duitse rijk, dat verdeeld was tussen twee partijen. Hij voerde de eerste jaren van zijn koningschap vooral oorlogen in het Rijnland en in Zwaben, de machtsbasis van de Staufische tegenpartij. Dichter bij huis trok hij ten strijde tegen de Vlamingen om zijn dominantie in Zeeland te vestigen, en bekampte hij de West-Friezen in het noorden van zijn graafschap. Na tal van militaire successen kwam koning Willem op een wel heel dommige

manier aan zijn einde: hij zakte met zijn paard door het ijs en werd in die hulpeloze positie door zijn West-Friese tegenstanders afgeslacht. Het koningschap had de onfortuinlijke Willem II al met al weinig roem gebracht: bij zijn dood werd zijn gezag nog steeds niet in het hele Duitse rijk erkend, en hij liet zijn Hollandse graafschap in de handen van zijn enige wettige zoon Floris V, die toen amper anderhalf jaar oud was.

Ondertussen ging het leven aan het Brabantse hof gezellig verder: Hendrik II trok zich uit de internationale politiek terug om zich aan het bestuur van zijn hertogdom te wijden, en stierf in 1248. Mijlenver van de ijzige wind en de verbeterde gevechten tegen de West-Friezen wijdde de Brabantse erfgenaam Hendrik III zich bij een knetterend haardvuur hoogstpersoonlijk aan de minnellyriek, en verwelkomde hij minstreels zoals Adenet le Roi. De hertog ontfermde zich als voogd vervolgens grootmoedig over de piepjonge Hollandse graaf Floris V, een voetnoot in de geschiedenis die in het Brusselse handschrift evenwel vereerd wordt met een miniatuur. De kleine Floris is in een harnas, maat *extra small*, afgebeeld, en de schijnbaar zelfvoldane glimlach van zijn vader heeft plaatsgemaakt voor een deemoedig gezicht, ook bij de adviseurs, die zonder uitzondering nederig naar de grond kijken. De glimlach, die ligt nu bestorven op de lippen van de Brabanders. Ziedaar een exempel over ambitie en bescheidenheid, zo zou je kunnen zeggen!

hier Afb. 3

Of niet. Welbeschouwd ‘lees’ je in de afbeeldingen in het Brusselse handschrift van de *Brabantsche yeesten* immers een erg gekleurde versie van de geschiedenis, die je vervolgens nog eens naar eigen goeddunken kan interpreteren. In deze episode is misschien iets van een clichématige volksaard te herkennen, in andere dan weer volstrekt niet. En zo blijkt eens te meer hoe voorzichtig we moeten zijn met geschiedenis in tijden waarin vooral rechtse politici opnieuw op zoek zijn naar een vermeende nationale identiteit. Zo wringt de Nederlandse rechtse politicus Thierry Baudet in zijn filmpjes over ‘Vergeten Helden’ de vaderlandse geschiedenis in het keurslijf van zijn eigen overtuiging, en is in de Vlaamse culturele en academische sector een heftige discussie ontstaan nu de nieuwe Vlaamse regering de wil heeft aangekondigd om een ‘canon’ van de Vlaamse geschiedenis op te stellen. Maar geschiedenis laat zich niet in één mal gieten, en is even veelzijdig en genuanceerd als de mensen die haar hebben gemaakt en nog steeds maken. Neem dat maar aan van een bescheiden Belg zoals ondergetekende.

BRAM CAERS

Kunnen de verwijzingen naar de afbeeldingen nog in de tekst opgenomen worden?

Afb. 1: Hendrik II van Brabant weigert de kroon. Brussel, KBR, IV 684, fol. 24v. Foto: KBR, Brussel.

Afb. 2: Kroning van Willem II van Holland. Brussel, KBR, IV 684, fol. 25r. Foto: KBR, Brussel.

Afb. 3: Hendrik III van Brabant als voogd van Floris V van Holland. Brussel, KBR, IV 684, fol. 32v. Foto: KBR, Brussel.

Verder lezen:

Het handschrift is eenvoudig vindbaar door in de online catalogus van de KBR te zoeken op ‘Jan van Boendale’ of op ‘Brabantsche yeesten’. Of via <https://uurl.kbr.be/1065581> (geraadpleegd op 21/10/2019). Een recente inventaris van de inhoud geven B. Caers & M. Visscher, ‘The illuminated *Brabantsche yeesten* manuscripts IV 684 and IV 685 in the Royal Library of Belgium: an unfinished project of Brabantine historiography. Description, list of illustrations and index of persons depicted’, *In Monte Artium* 11 (2018) 7-35. Zie ook <http://doi.org/10.1484/J.IMA.5.116486> (geraadpleegd op 21/10/2019).